

Međunarodna bezbednost u trećoj dekadi XXI veka

Vladimir Ajzenhamer, Nebojša Vuković (ur.), *Čovek, prostor, tehnologija, ideje: međunarodna bezbednost u trećoj dekadi XXI veka*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2020, 321 str.

Za tematiku savremene međunarodne bezbednosti vlada veliko interesovanje u naučnoj i stručnoj javnosti kako u Srbiji tako i na međunarodnoj sceni. Stoga možemo reći da nije među nedovoljno obrađenim temama. Ipak, zbog svoje dinamične prirode ona je gotovo neiscrpna. Ovakvo stanje naučnog fonda omogućilo je urednicima zbornika i autorima radova da postave više naučne ciljeve istraživanja. Na to ih poziva i sam naslov ovog tematskog zbornika, imajući u vidu da ja treća decenija XXI veka tek počela, pa ukoliko želimo da je promišljamo, moramo pogledati u budućnost. Neizvesnost i strah za sopstveno zdravlje i opštu bezbednost, koje je sa sobom donela pandemija virusa, izmenjeni obrasci ponašanja i jedna potpuno nova realnost, čine izazovnim pogled u budućnost. Prikladan je citat Branka Miljkovića koji je rekao: „Opsesija budućnošću ponekad je dobar način da se prespava sadašnjost“. Pošto je ne možemo prespavati moramo je uvažiti i iz nje naučiti, o sebi, državi i međunarodnim prilikama koje je pandemija neupitno izmenila. Smatramo da najveći doprinos ovog dela leži upravo u činjenici da je postavljen najviši naučni cilj a to je naučno predviđanje. Predikcija je veoma nezahvalan posao u društvenim naukama, pogotovo u okviru nauke o međunarodnim odnosima u vremenu globalizacije, kada je dinamika promena na međunarodnoj sceni znatno ubrzana. Zbog toga treba odati priznanje kako urednicima zbornika tako i autorima, što su se latili teškog ali neophodnog posla. Naučno predviđanje često krije klopku optimizma, te da su često zasnovna na verovanju u bolje sutra. Realističkim pogledom na svet, i ostvarenjem ovog naučnog cilja, odnosno anticipiranjem budućih trendova na polju međunarodne bezbednosti delimično je popunjen nedostatak u naučnom fondu. Kažemo delimično jer smatramo da ni jedno delo ne može u totalitetu zadovoljiti potrebe naučnog saznanja i da je potrebno više ovakvih publikacija, a nadamo se da će sam zbornik, ali i ovaj prikaz podstaći istraživače i naučnike na takav potez.

Zbornik je podeljen u četiri tematske celine koje se podudaraju sa naslovom dela. Nit koja se prožima kroz ceo zbornik tiče se položaja i uloge države kao ključnog aktera međunarodnih odnosa. Država je dakle zadržala svoju dominantnu poziciju, ali je specifična uloga pojedinca u određenoj meri promenjena. Prvi deo posvećen je upravo izmenjenoj, dvojakoj ulozi pojedinca kao aktera međunarodne politike, to jest kapaciteta u kome on nastupa. Teorijski okvir analize autori nalaze

u teorijskim postavkama Keneta Volca (Kenneth Waltz 2001, 2010), Džejmisa Rozenaua (James Rosenau 1990, 1997, 2008) i Dejvida Singera (David Singer 1960, 1961). Dok je ranije pažnja bila usmerena uglavnom na državnike, odnosno spoljnopoličke rukovodioce kao odgovorne za sprovođenje spoljne politike, danas je taj okvir znatno proširen pa obuhvata i članove međunarodnih nevladinih organizacija, multinacionalnih kompanija pa čak i privatna lica. Ono što pojedincu omogućava aktivnije učešće u međunarodnoj politici je nivo pravne zaštite koji mu je na raspolaganju. Smatramo da je jako važno da naučni radovi budu prijemčivi i razumljivi za mlađe generacije odnosno studente, jer oni pored političkih odlučioaca treba da imaju najviše koristi od ovakvih publikacija. Ovaj zbornik svakako je ispunio ta očekivanja. Sa tim u vezi, kako je poželjno da se nauka u užem smislu prilagodi svojoj čitalačkoj publici, tako i političko delovanje i odlučivanje u širem smislu treba biti razumljivo široj glasačkoj populaciji. Upravo ulogom i značajem pojedinca kao pojednostavljivača bavi se jedan od radova u ovom poglavlju. Značaj pojednostavljivača ogleda se u njegovoj sposobnosti da publiku mobilise na delovanje, a ne samo uprosti predmetnu temu. Uloga pojednostavljivača otelotvorena je u liku i delu Džona Olivera (John Oliver), i onoga što sve u literaturi prepoznaje kao „Džon Oliverov efekat“. Nadamo se da će pojednostavljena kompleksnost međunarodne bezbednosti u tekućoj dekadi XXI veka proizvesti akciju kod čitaoca, u smislu daljeg istraživanja predstavljenih tema, ili da će poslužiti kao inspiracija za neka nova istraživačka pitanja. Još jedna nezaobilazna i veoma važna, a pre svega aktuelna tema našla je svoje mesto u ovom poglavlju a tiče se pandemija i to onih koje su okarakterisane kao pretnja za nacionalnu i međunarodnu bezbednost. Posebna pažnja posvećena je i ovoj aktuelnoj- virusa COVID-19. Kako je pandemija i dalje u jeku, smatramo da je neophodna vremenska distanca kako bi se analizirale njene posledice, dok se za sada može govoriti samo o predviđanjima, što nije zanemarljivog značaja. Autor zato fokus ispravno stavlja na pokazatelje koji ukazuju na nespremnost država i međunarodne zajednice da adekvatno odgovori na novonastalu situaciju, sa zaključkom da nisu izvučene pouke iz prošlosti. Nesumnjivo je da će ovaj rad biti jedna od polaznih tačaka svima koji se u budućnosti budu bavili ovom temom. Iako je teško napraviti strogu distinkciju i tematski grupisati radove, kada se i sama poglavlja međusobno prepliću i dopunjuju, ipak smatramo da bi ovaj rad možda bolje odgovarao temi drugog poglavlja o kome će sada biti reči.

Drugo poglavlje bavi se prostorom oličenom u državi. Poglavlje otvara rad koji tematski obuhvata pitanja značaja, uloge i opravdanosti, odnosno legitimiteta nacionalne države u savremenim međunarodnim odnosima. Počevši od njenog razvoja kroz istoriju, i geneze njenih uloga autor ističe da država u uslovima pandemije funkcioniše kao dobrovoljni „država-zatvor“ (Cvetković 2020). Razlog

za trenutnu „političku šizofreniju“ autor vidi u razočarenju koje je usledilo nakon neuspeha da se dosegnu vrednosti propagirane ideološkim narativima, kao što su sloboda, jednakost, napredak i mnoge druge. Govoreći o budućnosti nacionalne države, autor upozorava na negativne posledice do kojih bi došlo uspostavljanjem svetske države i napominje da se o njoj može govoriti samo kao idealu, ali ne i političkoj realnosti. U narednom radu kao primer države koja se adekvatno adaptirala na promene koje je sa sobom doneo XXI vek navodi se Narodna Republika Kina. Rad pruža uvid u višestruke koristi bilateralne i multilateralne saradnje Rusije i Kine u duhu strukturalnog realizma, a u cilju uspostavljanja balansa snaga u svetskom političkom sistemu. Reagovanje Kine u uslovima pandemije stavilo je na još povoljniji položaj u međunarodnoj areni, čemu je doprinela i takozvana „diplomacija maski“, a o čemu je bilo reči u radu iz prvog poglavlja, zbog čega smatramo da bi se on, kao i što je napomenuto, tematski bolje uklopio u ovo poglavlje.

Treće poglavlje obuhvata pitanja novih tehnologija u oblasti naoružanja, te potencijala i posledica njihovog korišćenja. Trka u naoružanju nije nikakva novost, i kao predmet naučne analize dostigla je svoj vrhunac za vreme Hladnog rata. Trka se nije promenila, ali jesu akteri i oružje. Neuhvatljivo hipersonično oružje predmet je analize čija je osnovna, i provokativna teza da operativna upotreba ove vrste naoružanja od strane Rusije predstavlja garanciju očuvanja strateškog vojnog balansa, a ne njegovog narušavanja. Ovim je, tvrdi autor, Amerika sprečena da taj balans naruši razvijanjem sistema protivraketne odbrane. Nasuprot tome, sledi rad koji se bavi prototipnim nesmrtonosnim oružjem. Ovo oružje zasnovano je na naprednim tehnologijama zvuka, usmerene energije i sintetičke proizvodnje biohemijskih i hemijskih agenasa. Sadašnja generacija nesmrtonosnog oružja upotrebljena je, između ostalog, i na Kosovu i Metohiji. Njegov potencijal, u slučaju SAD, autor vidi u disciplinovanju nekooperativnih političkih entiteta globalne periferije koji se suprotstavljaju američkoj hegemoniji. Koristi se reč disciplina jer njegova svrha nije uništenje protivnika, za razliku od pomenutog hipersoničnog naoružanja, već kazna za nedozvoljeno ponašanje. Na kraju pažnja se posvećuje izmenjenoj tradicionalnoj ulozi hegemonu, onako kako ga posmatra Kindleberger (Charles Kindleberger 1973, 198) njegovim pozicioniranjem, ne malopre pomenutom trkom u naoružanju, već telekomunikacionim tehnologijama. Akcenat je na primeru Kine u oblasti nove 5G tehnologije. Studija slučaja obuhvata države obuhvaćene inicijativom „17+1“, i analizira pitanje njihove potencijalne tehnološke nezavisnosti, aktuelizujući pitanje tehnološkog suvereniteta.

Poslednje poglavlje zbornika tiče se ideja, i to onih koje propagiraju savremene evropske stranke desnice i ekstremne levice, kao i da li imaju kapacitet da utiču na međunarodnu bezbednost, ali i da ugroze neoliberalni kapitalistički poredak. Ovo

je posebno važno jer je u javnom diskursu zastupljena teza o jačanju desnice kao bezbednosnom izazovu. Prvi rad bavi se upravo jačanjem desnice na primeru SR Nemačke kao potencijalno bezbednosnom pretnjom. Autor zaključuje da taj strah ne korespondira stvarnosti. Nakon postavljanja rada u širi istorijski kontekst autor zaključuje da je od kraja Drugog svetskog rata desnica u Nemačkoj u defanzivi, i to u toj meri da je može govoriti o „levoj kulturnoj hegemoniji“ (Dostanić 2020). Autor ne negira postojanje desnog ekstremizma ali u isto vreme ističe njegovu marginalnu ulogu u društvu, kao i da bi diverzifikacija političke ponude ka desnom spektru povoljno uticala na politički život u Nemačkoj. Poziciju ekstremne levice u Evropi analizira naredni rad, pružajući pre svega istorijsku retrospektivu delovanja ekstremno levičarskih partija na tlu Evrope. Marginalizacija ekstremnih levičara započela je padom Berlinskog zida i slomom Sovjetskog saveza, kada su mnogi ekstremni levičari ublažili svoje stavove, a da se danas nalaze potpuno skrajnuti od glavnih političkih tokova. Blago odstupanje od ovih tendencija vidi se samo kod onih stranaka koje su prigile populističku politiku a autor ih zapaža u Grčkoj, Italiji i Španiji. Na kraju, promatranje međunarodne bezbednosti bilo bi nepotpuno bez islamizma, koji autor poima kao *par excellence* političku ideologiju. Autor ukazuje na vezu između političkog islama i rasta ekstremne evropske desnice u čijoj se osnovi nalazi islamofobija.

Pored pomenute raznosvrsti tema i sveprisutne multidisciplinarnosti, želimo da istaknemo da su naslovi koncipirani tako da privuku pažnju i zainteresuju čak i onu najtežu publiku, a sadržajem i da je zadrže. Zato i smatramo da ovaj zbornik zaslužuje prikaz u ovom uglednom naučnom časopisu, a da bi njegovo dalje promovisanje naišlo na dobar odziv u naučnoj i stručnoj javnosti. Razlozi za to su brojni, a između ostalog i umešnost urednika i autora da, pronađu ravnotežu između dve sveprisutne prakse prilikom pisanja naučnih radova. Prva se tiče upotrebe usko stručnog rečnika, šturih formulacija, odbojan mladim generacijama koje ne barataju terminologijom dovoljno dobro. A druga se odnosi na učestalu upotreba reči stranog porekla i onda kada postoji sasvim odgovarajuća reč na srpskom jeziku, što smatramo zabrinjavajućim. Imajući to u vidu, upućujemo pohvale urednicima i autorima koji su uspeali da pronađu ravnotežu između ove dve prakse, te da čitaoca upoznaju sa stručnom terminologijom na najbolji mogući način uz jasna objašnjenja, bez ostavljenih nejasnoća koja bi ga odvrtila od štiva. Zbornik će se lako istaći među drugim publikacijama, zanimljivom i ilustrativnom fotografijom na korici koja omogućava čitaocu da vizualizuje naslov, ali i poglavlja budući da se pre svakog poglavlja nalazi prikladna fotografija. Dakle, velika pažnja posvećena je estetskom aspektu, koji je kada je reč o naučnim publikacijama često zapostavljen ili u potpunosti zanemaren.

Preporučujemo vašoj pažnji ovaj zbornik kao naučno delo u kojem možete pronaći odgovore na brojna pitanja o činiocima, dinamici i perspektivama savremene međunarodne bezbednosti.

Bibliografija

- Cvetković, Vladimir N. 2020. „Nacionalna država: Smisao i perspektive“. U *Čovek, prostor, tehnologija, ideje: međunarodna bezbednost u trećoj dekadi XXI veka*, uredili Vladimir Ajzenhamer i Nebojša Vuković, 101– 125. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Dostanić, Dušan. 2020. „Jačanje desnice kao strašilo: Slučaj SR Nemačke“. U *Čovek, prostor, tehnologija, ideje: međunarodna bezbednost u trećoj dekadi XXI veka*, uredili Vladimir Ajzenhamer i Nebojša Vuković, 237– 275. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Kindleberger, Charles. 1973. *The World in Depression, 1929–1939*, Oakland: University of California Press.
- Rosenau, James N.. 1997. *Along the domestic-foreign Frontier. Exploring governance in a turbulent world*. New York: Cambridge University Press.
- Rosenau, James N. 2008. *People Count! Networked Individuals in Global Politics*, Boulder and London: Paradigm Publishers.
- Rosenau, James N. 1990. *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*, Princeton: Princeton University Press.
- Singer, David J. 1960. “International Conflict: Three Levels of Analysis”. *World Politics* 12 (3): 453– 461.
- Singer, David J. “The Level-of-Analysis Problem in International Relations”. *World Politics* 14 (1): 77-92.
- Waltz, Kenneth N. 2001. *Man, the State and War: a Theoretical Analysis*, New York: Columbia University Press.
- Waltz, Kenneth N. 2010. *Theory of International Politics*, Long Grove: Waveland Press.

Isidora POP-LAZIĆ